

فراوانی هایپر تانسیور تینوپاتی در سالمندان شهر امیرکلا، ایران (۱۳۹۰-۹۱)

^۱ سید احمد رسولی نژاد (MD)، ^۲ ابراهیم میکانیکی (MD)، ^۳ سید رضا حسینی (MDSc)، روجا زابلی^۳، سیده الهه رسولی نژاد

۱- گروه چشم، بیمارستان آیت الله روحانی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

۲- مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل

۳- دانشگاه علوم پزشکی بابل

دریافت: ۹۴/۵/۷، پذیرش: ۹۴/۴/۲۰، اصلاح: ۹۴/۴/۲۰

خلاصه

سابقه و هدف: با افزایش سن احتمال ابتلا به فشار خون افزایش یافته، به دنبال آن احتمال رتینوپاتی نیز بیشتر می‌شود. با توجه به این که با ایجاد هر گونه عارضه چشمی در افراد سالمندان، نیاز به سیستم سلامت عمومی، سرویس‌های پزشکی و اجتماعی افزایش می‌یابد. این مطالعه با هدف بررسی فراوانی هایپر تانسیور تینوپاتی در جمعیت سالمندان شهر امیرکلا انجام گرفته است.

مواد و روشهای: این مطالعه مقطعی بر روی کلیه افراد ۶۰ سال و بالاتر شهر امیرکلا واقع در شمال ایران انجام گرفت. این بیماران جهت معاينه روئین چشم به دامنگاه چشم بیمارستان آیت الله روحانی در طی سال‌های ۹۱-۱۳۹۰ ارجاع گردیدند. معاینات کامل چشمی توسط چشم پزشک انجام شد و شواهد و یافته‌های قطعی فتوگرافی از درجات مختلف هایپر تانسیور تینوپاتی در یک یا هر دو چشم شناسایی شده و مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: از ۵۰۵ بیمار مورد بررسی در این مطالعه، ۶۵ نفر(12%) دچار هایپر تانسیور تینوپاتی بودند. که مدت ابتلا به فشار خون بالا در ۱۰ نفر(4%) بیشتر از ۱۰ سال و ۵۵ نفر(6%) کمتر از ۱۰ سال بود(p<0.0001).

همچنین ۱۸ نفر(27%) سابقه هایپر لبیدمی داشتند در حالیکه ۴۷ نفر(3%) هیچ‌گونه سابقه‌ای نداشتند(p=0.005).

نتیجه گیری: نتایج مطالعه نشان داد که فراوانی هایپر تانسیور تینوپاتی در سالمندان بالا می‌باشد. بنابراین کنترل فشار خون و لبیدهای سرم به طور مرتبت توصیه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: رتینوپاتی، هایپر تنسن، سالمندان.

مقدمه

فشار خون، علائم درگیری عروق کوچک در شبکیه رخ می‌دهد^(۱). در بررسی‌ها و مطالعات مختلف در سایر نقاط جهان شیوع رتینوپاتی در افراد مبتلا به فشار خون بالا با گروه سنی ۴۰ سال به بالا را بین ۵/۴% تا ۲۵/۶% متغیر دانستند که این درصد در سالمندانی که از داروی ضد فشارخون بالا استفاده می‌کردند به مراتب کمتر از افرادی بود که تحت درمان قرار نگرفته بودند^(۲). با افزایش سن و مدت زمان ابتلا به فشار خون بالا، احتمال رتینوپاتی نیز بیشتر می‌شود. با توجه به این که با ایجاد هر گونه عارضه چشمی در افراد سالمندان، نیاز به سیستم سلامت عمومی، سرویس‌های پزشکی و اجتماعی افزایش می‌یابد، لذا این مطالعه با هدف بررسی فراوانی هایپر تانسیور تینوپاتی در جمعیت سالمندان شهر امیرکلا در سال ۹۱-۱۳۹۰ انجام گرفت تا توان با شناخت زود هنگام بیماری از بار اضافی تحملی به جامعه پیشگیری نمود.

مواد و روش‌ها

این مطالعه مقطعی، بخشی از طرح جامع "بررسی وضعیت سلامت سالمندان شهر امیرکلا AHPA" به شماره ۸۹۲۹۱۷ می‌باشد^(۳). این

جمعیت بالای ۶۰ سال، تقریباً در تمامی کشورها به دلیل افزایش امید به زندگی و کاهش میزان باروری، بیش از سایر گروه‌های سنی در حال رشد است^(۴). در ایران نسبت جمعیت سالمندان به دلیل کاهش میزان تولد و دستیابی به مراقبت‌های بهداشتی بهتر، رو به افزایش است که این نسبت در سال ۲۰۰۵ تقریباً ۷/۳ بود و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۵ به ۱۱/۶٪ و تا سال ۲۰۵۰ به ۳۰/۸٪ افزایش یابد^(۵). بیماری‌های مزمن مثل فشار خون بالا به طور نامتناسبی سالمندان را تحت تاثیر قرار می‌دهد و منجر به ناتوانی، کاهش کیفیت زندگی، افزایش هزینه‌های بهداشتی و مراقبت‌های طولانی مدت در سالمندان می‌شوند^(۶). فشار خون بالا می‌تواند برای مدت طولانی بدون علامت باشد و تنها وقتی عوارض و پاتولوژی غیر قابل برگشت جدی ایجاد کرد، ظاهر پیدا کند^(۷). بیماری فشار خون بالا می‌تواند عامل خطیر برای سکته‌های مغزی، بیماری‌های قلبی-عروقی، چشمی و کلیوی باشد^(۸). از جمله عالیم درگیری چشمی آن اسپاسم آرتربیولی، خونریزی، ادم و اگرودا در عروق رتین می‌باشد که شناس بروز رتینوپاتی را در بیماران با فشار خون بالا بیشتر می‌کند^(۹). ثابت شده است که چشم، اندام هدف در پروفشنالری خون است. افزایش شدید و حاد فشار خون می‌تواند تأثیرات عمیقی در ساختار و عملکرد چشم بگذارد. متعاقب افزایش

□ این مقاله حاصل پایان نامه روجا زابلی دانشجوی پزشکی و طرح تحقیقاتی به شماره ۸۹۲۹۱۷ دانشگاه علوم پزشکی بابل می‌باشد.

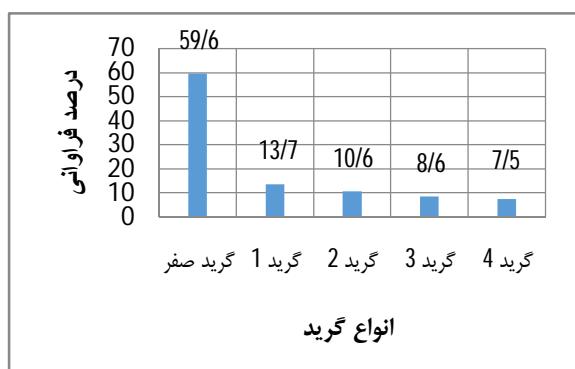
* مسئول مقاله: دکتر سید احمد رسولی نژاد

آدرس: بابل، بیمارستان آیت الله روحانی، گروه چشم، تلفن: ۰۱۱-۳۲۳۳۸۳۰۱

(جدول 2). میانگین سنی بیماران با و بدون رتینوپاتی 57 ± 72 و 59 ± 71 سال بود که این اختلاف از لحاظ آماری معنی دار نبود.

جدول 1. اطلاعات پایه سالمندان شهر امیرکلا

متغیر	تعداد(درصد)
جنسیت(مرد)	290(57/4)
تحصیلات(زیر دیپلم)	409(80/1)
سیگار(بله)	148(29/3)
سابقه هایپرلیپیدمی(بله)	76(15)
سابقه هایپرتشن(بله)	159(31/5)

نمودار 1. درصد فراوانی گردید رتینوپاتی سالمندان شهر امیرکلا

جدول 2. ارتباط بین متغیرهای مورد بحث و رتینوپاتی در سالمندان شهر امیرکلا

p-value	هاپرتنسیو رتینوپاتی		متغیر
	نداشتند	داشتند	
	N(%)	N(%)	
0/99	253(57/5)	37(56/9)	جنسیت مرد
	187(42/5)	28(43/1)	زن
0/38	126(28/6)	22(33/8)	سیگار بله
	314(71/4)	43(66/2)	خیر
<0/005	58(13/2)	18(27/7)	سابقه هایپرلیپیدمی بله
	382(86/8)	47(72/3)	خیر
<0/0001	96(21/8)	63(96/9)	سابقه هایپر تشن بله
	344(78/2)	2(3/1)	خیر
<0/0001	344(78/2)	0	مدت ابتلا به هایپر تشن نداشتند
	89(20/2)	55(84/6)	کمتر از 10 سال
	7(1/6)	10(15/4)	بیشتر از 10 سال

بررسی بر روی 505 نفر از افراد 60 سال و بالاتر شهر امیرکلا واقع در شمال ایران انجام گرفت. پس از تصویب طرح در کمینه اخلاق دانشگاه علوم پزشکی باطل و اخذ رضایت نامه، بیماران جهت معاینه روتین چشم و بدون شکایت خاص به درمانگاه چشم بیمارستان آیت الله روحانی در طی سال های 91-1390 ارجاع گردیدند. بیمارانی که به هر دلیل اطلاعاتی از میزان فشار خون آنها در دست نبود، بیمارانی که در زمان معاینه چشمی امکان بررسی در آنها میسر نبود و وجود سایر بیماریهای هم‌زمان چشمی از مطالعه خارج شدند. در این مطالعه تشخیص پروفشاری خون براساس اندازه گیری فشار خون با استفاده از دستگاه فشار خون Omron مدل M3 Intelligence در حالت خوابیده و ایستاده به روش استاندارد انجام شد. پروفشاری خون در این مطالعه فشار خون سیستولیک بیشتر از 140mm Hg یا فشار دیاستولیک بیشتر از 90 mm Hg یا مصرف داروهای خد فشارخون تعريف شد.

همچنین علاوه بر اندازه گیری فشارخون برای همه سالمندان مراجعه کننده، معاینات کامل چشم توسط چشم پزشک انجام شد. شواهد و یافته های قطعی فتوگرافی از درجات مختلف هایپرتنسیو رتینوپاتی در یک یا هر دو چشم بررسی گردید. معاینات چشم شامل آزمون تیزیینی با چارت اسنلن، معاینه با slit non-damp، اندازه گیری فشار داخل چشم، بررسی عنبیه، معاینه شبکیه با لنز contact دیامتر 78 پس از دیلاتاسیون مردمک (با استفاده از قطره تروپیکامید 1%) و وضعیت شبکیه به صورت نرمال و یا وجود عوارض مانند: باریک شدگی شریانچه ها، میکروآنوریسم، خونریزی، اگزودا و کندگی شبکیه (از نوع سروزی)، ادم دیسک اپتیک و ادم ماکولا ثبت شد. گردید رتینوپاتی بر اساس طبقه بندی Scheie انجام پذیرفت (11).

گردید صفر: بدون تغییرات عروق شبکیه، گردید 1: باریک شدگی قابل تشخیص در شریانچه های شبکیه، گردید 2: باریک شدگی واضح شریانچه های شبکیه به همراه بی نظمی های کانونی، گردید 3: گردید 2 به اضافه خونریزی، اگزودا و ادم شبکیه، گردید 4: گردید 3 به همراه ادم دیسک اپتیک در نظر گرفته شد. سایر اطلاعات شامل سن، جنس، سطح تحصیلات، سیگار کشیدن، بیماریهای زمینه ای مانند: پروفشاری خون و هایپرلیپیدمی در افراد سالمند در قالب چک لیستی جمع آوری و ثبت گردید. در بیان اطلاعات با 22 spss و آزمون های T-Test، X^2 و تست دقیق فیشر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و $p < 0/05$ معنی دار تلقی شد.

یافته ها

در این مطالعه 505 نفر از افراد سالمند شهر امیرکلا مورد بررسی قرار گرفت. میانگین سنی افراد 59 ± 71 سال و محدوده سنی آنها بین 60-89 سال بوده است. از این میان، 440 نفر (87/1%) بدون هایپرتنسیو رتینوپاتی و 65 نفر (12/9%) هایپرتنسیو رتینوپاتی داشتند. میانگین مدت زمان ابتلا به هایپر تشن و $1/79 \pm 3/8$ سال بوده است (جدول 1). از نظر طبقه بندی گردید رتینوپاتی در بین بیماران، گردید صفر بیشترین و گردید 4 کمترین فراوانی را به خود اختصاص دادند (نمودار 1). بر اساس مقایسه انجام شده بین متغیرهای مورد مطالعه و رتینوپاتی، مشخص گردید که ابتلا به فشار خون بالا و مدت زمان ابتلا به آن و هایپرلیپیدمی ارتباط معنی داری با رتینوپاتی داشتند (به ترتیب $<0/0001$ و

می توان به پاسخ گردش خون شبکیه به افزایش فشار خون نسبت داد. با افزایش فشار خون، سد خونی-شبکیه ای شکسته شده و منجر به خونریزی و ادم و اگزودا در شبکیه گردیده، همچنین به دلیل ایسکمی، فیبرهای عصب بینایی تخریب می شوند (8). در مطالعه ما، بیماران با مدت ابتلای بیشتر از 10 سال در معرض خطر بیشتری نسبت به بیماران با مدت زمان کمتر هستند. این یافته با نتیجه ایی که Besharaty در مطالعه خویش به دست آورده همخوانی دارد. او پر که شناس ابتلا به رتینوپاتی با طولانی شدن زمان ابتلا به فشار خون، افزایش می یابد (15). این نتیجه به نظر منطقی می آید زیرا هر چه مدت زمان ابتلا به فشار خون بیشتر باشد، آسیب های وارد شده به عصب بینایی و عروق شبکیه بیشتر خواهد بود. هایپرلیپیدمی در بررسی حاضر از عوامل خطر هایپرتنیوپاتی به حساب می آید. در مطالعه Akhter و همکاران نیز این یافته به دست آمد. آنها بیان داشتند که هایپر لیپیدمی به همراه سطح توالت کلسترول و تری گلیسرید با میزان بروز هایپرتنیوپاتی ارتباط معنی دار دارند (12). این یافته را می توان به اثرگذاری هایپرلیپیدمی بر سایر فاکتورهای خطر در هایپرتنیوپاتی و یا به نقش مستقل هایپرلیپیدمی مرتبط دانست. به نظر می رسد این یافته جای بحث و بررسی بیشتر دارد. از محدودیت های مطالعه فوق می توان به عدم توجه به بیماری های زمینه ای تاثیر گذار بر هایپرتنیوپاتی همانند بیماری های قلبی و کلیوی اشاره نمود. پیشنهاد می شود مطالعه ای آینده نگر و با در نظر گرفتن میزان فشار خون در افراد بالاتراز 45 سالاً تجام گیرد. بر اساس مطالعه مورد نظر می توان با غربالگری و تشخیص پروفشاری خون در افراد مسن و درمان زود هنگام آن و نیز کنترل عوامل خطر فشار خون، شناس ابتلا به هایپرتنیوپاتی را به میزان قابل توجهی کاهش داد. با توجه به بالا بودن فراوانی هایپرتنیوپاتی در سالمندان، کنترل فشار خون و لیپیدهای سرم به طور مرتب توصیه می شود.

تقدیر و تشکر

بدینوسیله از معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی بابل به دلیل حمایت مالی و همچنین از آقای حامد حسین زاده به دلیل همکاری در انجام تحقیق تشکر و قدردانی می گردد.

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه شیوع رتینوپاتی هایپرتنیوپاتی 12/9 درصد بوده و گرید صفر هایپرتنیوپاتی در بین جمعیت مورد مطالعه شایع بوده است. علاوه بر ارتباط رتینوپاتی با فشارخون بالا، مدت زمان ابتلا به فشارخون نیز نقش تعیین کننده ای در هایپرتنیوپاتی دارد. هایپرلیپیدمی نیز از عوامل خطر این بیماری محسوب می شود. شیوع رتینوپاتی هایپرتنیوپاتی در مطالعه حاضر 12/9 درصد گزارش شده است. Akhter و همکاران شیوع رتینوپاتی را 5/4 درصد گزارش کردند (12). Yu و همکاران شیوع رتینوپاتی را در مطالعه خود 9/8 درصد اظهار داشتند (13). در مطالعه Klein و همکاران شیوع 21 درصد (4)، در مطالعه Wang و همکاران 39/9 در چین شیوع 25/6 درصد (14)، و همکاران، شیوع 70 درصد گزارش شد (16). در مطالعه Ladipo در نیجربه شیوع 74 تا 67 در مطالعه Abdollahi و همکاران شیوع در محدوده 74 تا 67 قرار داشت (17). تفاوت در میزان شیوع این بیماری در مطالعات مختلف به عوامل متعددی از جمله سن، نحوه کنترل بیماری، بیماری های زمینه ای همراه و سایر عوامل ارتباط دارد. رتینوپاتی در بیمارانی که فشار خون آنها کنترل نشده 4 برابر بیشتر از افرادی است که فشار خون کنترل شده دارند (13). همچنین مدت زمان ابتلا به فشار خون به عنوان یک عامل تاثیرگذار در شیوع این بیماری نقش دارد. شدت فشار خون، سابقه خانوادگی فشار خون، میزان مراقبت های بهداشتی و سیستم سلامتی که در اختیار سالمندان قرار داده می شود، بیماری های همراه، سن بیماران و در نهایت حجم نمونه را میتوان از عوامل تاثیرگذار بر شیوع رتینوپاتی دانست. در مطالعه حاضر، ارتباط معنی داری بین بروز رتینوپاتی و افزایش فشار خون دیده شد. Besharaty و همکاران نیز به همین نتیجه دست یافتند. همچنین آنها به این نکته نیز پر برند که با بالا رفتن شدت پروفشاری خون از خفیف به شدید، شیوع رتینوپاتی هایپرتنیوپاتی افزایش چشمگیری پیدا می کند (15). در مطالعه Klein و همکاران این نتیجه به دست آمد که بروز رتینوپاتی و باریک شدن شریانچه ها در بیمارانی که علی رغم استفاده از دارو، فشار خون بالا داشتند Mazarei در مقایسه با بیمارانی که فشار خون کنترل شده دارند، بالاتر بود (18). و همکاران (19)، Williams و همکاران (20) هر یک در مطالعه خویش به ارتباط مستقیم و معنی دار فشار خون بالا و رتینوپاتی دست یافتند. تمام مطالعات مطرح شده در بالا در راستای نتایج مطالعه ما می باشد. علت این تشابه را

The Study of the Frequency of Hypertensive Retinopathy in the Elderly at Amirkola Town During 2011-2012

S.A. Rasoulinejad (MD)^{*1}, E. Mekaniki (MD)¹, S.R. Hosseini (MD)², R. Zaboli³, S.E. Rasoulinejad (MSc)³

1. Department of Ophthalmology, Ayatollah Roohani Hospital, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran

2. Social Determinants of Health Research Centre, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran

3. Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran

J Babol Univ Med Sci; 17(9);Sep 2015; PP:24-8

Received: May 10th 2015, Revised: Jul 11th 2015, Accepted: Jul 29th 2015.

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVE: The risk of high blood pressure increases to a great extend with increasing age which, in turn, raises the risk of retinopathy. Given the high prevalence of ophthalmic complications in the advanced ages, there is a growing need for public health and medical services. This study aims to determine the frequency of hypertensive retinopathy in the elderly, in Amirkola town.

METHODS: This cross-sectional study was performed on all patients aged 60 or above, residing in Amirkola town, Iran. All the patients were referred to the eye clinic of Ayatollah Rouhani Hospital during 2011-2012. Comprehensive ophthalmic examinations were performed by an ophthalmologist. Based on the obtained definitive evidence and photographic findings, various degrees of hypertensive retinopathy in one or both eyes were detected and assessed.

FINDINGS: Among the 505 studied patients, 65 patients (12.9%) were suffering from hypertensive retinopathy. About 10 (15.4%) patients were suffering from high blood pressure for more than ten years. Moreover, 55 patients (84.6%) had hypertension for less than 10 years ($p<0.0001$). A total of 18 patients (27.7%) had history of hyperlipidemia, while 47 patients (72.3%) had no history of it ($p=0.005$).

CONCLUSION: The obtained results of our study indicated that the frequency of hypertensive retinopathy in the elderly patients was high. Therefore, monitoring blood pressure and serum lipids on a regular basis in the elderly is highly recommended.

KEY WORDS: *Elderly, Hypertension, Retinopathy.*

Please cite this article as follows:

Rasoulinejad SA, Mekaniki E, Hosseini SR, Zaboli R, Rasoulinejad SE. The Study of the Frequency of Hypertensive Retinopathy in the Elderly at Amirkola Town During 2011-2012. J Babol Univ Med Sci. 2015;17(9):24-8.

*** Corresponding Author: S.A. Rasoulinejad (MD)**

Address: Department of Ophthalmology, Ayatollah Roohani Hospital, Babol, I.R.Iran

Tel: +98 11 32338301

Email: rasolisa2@gmail.com

References

- 1.Moodi M, Sharifzadeh Gh, Mehrjoofard H, et al. Study of the aged living in the aged residences in Birjand. Kashan University of Medical Sciences, National Congress of Geriatrics and Gerontology 23-25 Oct 2007, Kashan/Iran. p. 83.
- 2.Kannel WB, D'Agostino RB, Sullivan L, Wilson PW. Concept and usefulness of cardiovascular risk profiles. Am Heart J. 2004;148(1):16-26.
- 3.Hosseini SR, Zabihi A, Savadkohi S, Bijani A. Prevalence of chronic diseases in elderly population in Amirkola (2006-2007). Babol Univ Med Sci J. 2008;10(2):68-75.[In Persian]
- 4.Klein R, Klein BE. Is the prevalence of visual impairment rising or falling in the people with diabetes mellitus? it depends on who you study. JAMA Ophtalmol. 2013;131(7):948-50.
- 5.Hamadah F, Askanani L, AlAjmi S, Makboul G. Prevalence of undiagnosed hypertension among apparently healthy subjects in Kuwait. Bull Alex Fac Med. 2009;45.(۳)
- 6.Ong Y, Wong T, Klein R, Klein B, Mitchell P, Sharrett A, et al. Hypertensive retinopathy and risk of stroke. Hypertension. 2013;62(4):706-11.
- 7.Di Bonito P, Di Fraia L, Di Gennaro L, Russo P, Scala A, Iovine C, et al. Impact of known and unknown diabetes on in-hospital mortality from ischemic stroke. Nutr Metab Cardiovasc Dis. 2003;13(3): 148-53.
- 8.Kabedi NN, Kayembe DL, Mwanza JC, Lepira FB, Kayembe TK. Hypertensive retinopathy and its association with cardiovascular, renal and cerebrovascular morbidity in Congolese patients. Cardiovasc J Afr. 2014;25(5):228-32.
- 9.Klein R, Klein BE, Moss SE, Wang Q. Blood pressure, hypertension and retinopathy in a population. Trans Am Ophthalmol Soc. 1993;91:207-22.
- 10.Hosseini SR, Cumming RG, Kheirkhah F, Nooreddini H , Baiani MA, Mikaniki E, et al. Chorot profile : the Amirkola Health and Again Project. Int J Epidemiol. 2014;43(5):1393-400.
- 11.Scheie H. Evaluation of ophthalmoscopic changes of hypertension and arteriolar sclerosis. AMA Arch Ophthalmol. 1953;49(2):117-38.
- 12.Akhter A, Fatema K, Ahmed SF, Afroz A, Ali L, Hussain A. Prevalence and associated risk indicators of retinopathy in a rural Bangladeshi population with and without diabetes. Ophtalmic epidemiol. 2013;20(4):220-7.
- 13.Yu T, Mitchell P, Berry G, Li W, Wang JJ. Retinopathy in older persons without diabetes and its relationship to hypertension. Arch Ophtalmol. 1998;116(1):83-9.
- 14.Wang S, Xu L, Jonas JB, Wong TY, Cui T, Li Y, et al. Major risk factors associated with systemic hypertension in an adults Chinese population: The Beijing eye study. Ophtalmology. 2009;116(12):2373-80.
- 15.Besharaty MR, Rastegar A, Shoja MR, Emami M. The prevalence of hypertensive retinopathy in referral to hospitals of yazd. Qazvin Univ of Med Sci J. 2005; 8(4):81-7. [In Persian]
- 16.Ladipo G. Hypertensive rethinopathy in Nigerians: a prospective clinical study of 350cases. Trop Geogr Med. 1981;33(4):311-6.
- 17.Abdollahi A, Malekmadani MH, Mansoori MR, Bostak A, Abbaszadeh MR, Mirshahi A. Prevalence of diabetic retinopathy in patients with newly diagnosed type II diabetes mellitus. Acta Medica Iranica. 2006;44(6):415-9.
- 18.Klein R, Klein BE, Moss SE. The relation of systemic hypertension to changes in the retinal vasculature: The Beaver Dam eye study. Trans Am Ophthalmol Soc. 1997;95:329-48.
- 19.Mazarei M. Retinal complications in essential hypertension at first eye examination in Bou-Ali medical center. Qazvin Univ of Med Sci J. 2000;4(3):14-20.[In Persian]
- 20.Williams KM, Shah AN, Morrisin D, Sinha MD. Hypertensive retinopathy in severly hypertensive children: demographic, clinical, and ophtalmoscopic findings from a 30 year british cohort. J Pediatr Ophtalmol Strabismus. 2013;50(4):222-8.